

بزهکاری یقه‌مجازی‌ها؛ برآیند موقعیت یا شخصیت

✉ shahrdad.darabi@iau.ir

شهرداد دارابی

دانشیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی (واحد قم)، قم، ایران

چکیده: بزهکاری یقه‌مجازی‌ها، ارتکاب جرایم یقه‌سفیدی مبتنی بر نیرنگ و فریب در فضای مجازی است. مرتکبان این جرایم با انگیزه‌های مالی و اقتصادی در فضای مجازی و با استفاده از امکانات این فضا به جرایم تزویرآمیز دست می‌یازند. آن‌ها ضمن برخورداری از هوش سایبری بالا، موقعیت‌سنجی و ناشناختگی در فضای اینترنتی که شبکه‌ای پویا و دارای محتوای دائماً در حال تغییر است، اقدامات فریبکارانه خود را با زیرکی در مدت مدیدی پنهان می‌نمایند. لذا گستره ماهیت زیان‌بار رفتارهای آن‌ها و آسیب‌های اقتصادی - اجتماعی ناشی از جرایم ایشان معمولاً به مراتب وسیع‌تر از دیگر بزهکاران است. پرسش اساسی آن است که علت بزهکاری یقه‌مجازی‌ها چیست؟ یافته‌های پژوهش با شیوه توصیفی - تحلیلی، مبین آن است که اگرچه غالباً بزهکاری یقه‌مجازی‌ها، همانند سایر بزهکاران تابع عوامل متعدد زیستی - روانی - اجتماعی است، اما برون‌داد تقارن موقعیت و شخصیت به عنوان مهم‌ترین عوامل بزهکاری ایشان قلمداد می‌گردد؛ آن چنان که سد مقاومت بزهکار یقه‌مجازی با افول یا تغلیب عوامل ایجابی بازدارنده یا متغیرهای شخصیتی سلبی و سوق دهنده به بزهکاری حفظ یا شکسته می‌شود. بدین سان رفتار بزهکار یقه‌مجازی در کنار دیگر متغیرهای وابسته موجد جرم، تابع شخصیت اوست و برخورداری از اختلالات سه‌گانه شخصیتی مشترک با بزهکاران یقه سفید از قبیل خودشیفتگی، شخصیت ضداجتماعی و روان‌ستیزی در کنار خصیصه منحصر به فرد درون‌گرایی آن‌ها، برآیند توجیه بزهکاری آن‌ها است. پیوستار شخصیتی افراد از بالیدگی و پایداری تا اختلال و ناپایداری می‌تواند با بهره‌مندی از استحکام روانی، وی را حفظ نموده و یا به ورطه بزهکاری سوق می‌دهد.

واژگان کلیدی: بزهکاری یقه‌مجازی‌ها، موقعیت، شخصیت، اختلال شخصیتی

استناد: دارابی، شهرداد. (۱۴۰۵). بزهکاری یقه‌مجازی‌ها؛ برآیند موقعیت یا شخصیت. دیدگاه‌های حقوق قضایی، ۳۱ (۱۱۴)، ۱۰۳-۱۲۴.

<https://doi.org/10.22034/ilvi.2026.2069094.1439>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.

مقدمه

سهولت دسترسی و استفاده از فن‌آوری ریزومیک^۱ شده اینترنت، به عنوان یکی از کارآمدترین رسانه‌های جهانی به عمومی شدن آن در میان اقشار مختلف جوامع در سرتاسر جهان منجر شده است؛ اگرچه جرم‌شناسی سایبری مطالعه عوامل موجد جرم در فضای سایبر و تأثیر آن را در فضای واقعی تعریف می‌کند، اما تهدیدهای جدی و فزاینده فراروی قاطبه کشورهای جهان در خصوص جرایم دنیای مجازی از یک سو و ظهور شیوه‌های مدرن بزهکاری ناشی از دوزیست شدن انسان‌ها و پیوند دنیای حقیقی و مجازی آن‌ها در بستر فن‌آوری‌های نوین از سوی دیگر رو به تزاید است.

دیجیتالی شدن روابط حرفه‌ای و فعالیت‌های اشخاص حقیقی و حقوقی در حوزه کسب و کار، بستر رایانه‌ای شدن جرائم یقه‌سفیدی^۲ و استفاده بزهکاران یقه‌سفید آشنا با فن‌آوری نوین، شرایط را برای ارتکاب جرائم مرتبط با حرفه و تخصص کاری خود فراهم کرد. بدین سان؛ در کنار بزهکاران یقه سفید حقیقی، آن گونه که ساترلند نظریه‌پردازی نمود، امروزه شاهد اقدام بزهکاران یقه سفید مجازی - در قالب بزهکاران یقه مجازی^۳ - هستیم که فعالیت‌های شغلی خود را به فضای سایبر تسری داده‌اند. ایشان به جهت برخورداری از جایگاه بالای مدیریتی، اقتصادی و قدرت تصمیم‌گیری در جامعه نوعاً با متولیان، صاحبان و نمایندگان قدرت مراوده تنگاتنگی دارند (نجفی ابرنآبادی، ۱۴۰۳: ۱۶). بنابراین تحول مفهومی و موضوعی بزهکاری در فضای مجازی و آثار آن، گستره برخی جرایم را نیز تغییر داده و به مصادیق آن‌ها افزوده است.

بر این ابنا، گسترش فضای مجازی و ایجاد امکان انجام مبادلات اقتصادی در بستر این فضا و زیست مالی - اقتصادی مجازی به جهانی شدن بزهکاری یقه سفیدها سرعت بخشیده است. استفاده از فن‌آوری موجود در فضای مجازی موجب می‌شود که بزهکار در پوشش فعالیتی مشروع ظاهر شده و به طور ناشناس با هزینه اندک و در سطح فراملی به فعالیت مجرمانه اقدام کرده یا از فن‌آوری شبکه اینترنت برای ایجاد شکل منسجمی از بزهکاری، در قالب سازمان‌های جنایی مجازی اقدام کند (شاملو و خلیلی پاجی، ۱۳۹۹: ۷۵). بی‌شک توانایی انطباق مجرمین یقه‌مجازی با شرایط

۱. گسترش سیال، همه‌جایی، افقی و نامکانی اینترنت در سراسر جامعه موجب شده است جرایم نیز مانند ریزومها در جهات گوناگون در سطح جامعه روان باشند و از اشکال سنتی یا کلاسیک نهادمند، سازمان‌یافته، مکان‌مند یا جسم‌مند خارج شوند (دارابی ۱۳۹۵: ۲۰۱).

۲. یقه‌سفیدها، جرایم مرتبط با حرفه خود را از گذر سوءاستفاده از نبوغ، هوش و موقعیت خود مرتکب می‌شوند (جرایم فسفری)؛ از این رو ماهیت قریب به اتفاق این جرائم ثقل محور و به عبارت دیگر تزویرآمیز است (گسن، ۱۳۹۴: ۲۶).

3. virtual collar criminals

پیرامونی و هم‌نواپی با موقعیت‌های اجتماعی و محیطی به همراه واکنش هوشمندانه نسبت به تحرک‌های محیطی، آن‌ها را در زمره بزهکاران سازگاری قرار می‌دهد که استتار خود را در میان سایر افراد جامعه برای مدت‌های مدید مهیا می‌سازند.

می‌توان گفت که بهره‌گیری یقه‌مجازی‌ها از امکانات فضای سایبر موجب می‌شود که این جرائم با کمترین هزینه و حداقل مرتکبین در فضای سایبر تحقق یابد. در حالی که اگر بنا بر ارتکاب این جرائم در فضای سنتی بود به صرف وقت، هزینه بسیار و بهره‌گیری از بزهکاران بیشتری در صحنه ارتکاب جرم نیاز داشت (قناد، ۱۳۹۶: ۲۵۹). افزایش دامنه ارتکاب و تعدد مرتکبین جرائم یقه‌سفیدها و بزهکاری یقه مجازی آن چنان است که طیف وسیعی از افراد با مهارت نسبی و گروه‌های سازمان یافته مجرمانه می‌توانند این جرائم را مرتکب شوند (Reidy, 2008: 239) با این همه، بستر دگرگونی عمیق روابط اجتماعی و ظهور دنیای مجازی، تئوری انتقال فضا را در این میان مطرح ساخت؛ این تئوری توضیحی درباره ماهیت رفتار افرادی است که رفتارهای سازگار و ناسازگار خود را به فضای سایبر و فضای واقعی وارد می‌کنند (جایشانکار، ۱۳۹۵: ۱۰).^۱ بدین سان، نقش عوامل روان‌شناختی و عوامل محیطی و تأثیر هر یک بر دیگری و تأثیرپذیری مجرمان یقه‌مجازی از آن‌ها انکار ناشدنی است؛ اما میزان تأثیر هر یک از آن‌ها که بزهکاری یقه مجازی را منبث از خصوصیات شخصیتی متفاوت آن‌ها نسبت به سایر افراد ترسیم می‌نماید یا آن را برگرفته از موقعیت‌های مناسب و بدون موانع وضعی می‌داند و یا حتی ترکیب موقعیت مناسب و شخصیت مستعد را در تحقق بزهکاری یقه‌مجازی‌ها می‌داند، محل تأمل است؛ مؤلفه‌های تسریع‌کننده‌ای که مطمح نظر قرار نگرفته است.

به لحاظ پیشینه بحث و بررسی نوشتگان موجود، از آنجا که عنوان بزهکاری یقه‌مجازی‌ها در گفتمان علوم جنایی تجربی بدیع و نوپاست، پژوهش مستقلی در خصوص علت شناسی بزهکاری

۱. مؤلفه‌های تئوری انتقال فضا به شرح ذیل است:

- ۱- افرادی که رفتارهای مجرمانه‌ی سرکوب شده در فضای واقعی دارند، به ارتکاب جرم در فضای سایبری نیز گرایش دارند. این افراد در جایگاه وضعیت خود در دنیای واقعی حاضر به ارتکاب جرم نیستند.
- ۲- انعطاف پذیری هویت، گمنامی تجزیه‌کننده و فقدان عوامل بازدارنده در فضای سایبر شرایطی را فراهم می‌آورد که بزهکار مرتکب جرم شود.
- ۳- احتمال ورود رفتار مجرمانه بزهکاران در فضای سایبر به فضای واقعی و بالعکس وجود دارد.
- ۴- پویایی ماهیت مکانی و زمانی فضای سایبر اقدامات مخاطره‌آمیز بزهکاران مجازی را به راهی برای گریز از به دام افتادن آن‌ها فراهم می‌گرداند.
- ۵- تعارض میان هنجارها و ارزش‌های دنیای فیزیکی و هنجارها و ارزش‌های دنیای واقعی، ممکن است منجر به ارتکاب جرائم سایبری شود (همان).

یقه مجازی‌ها صورت نگرفته است. لذا ضرورت عمق بخشی به ادبیات جرم‌شناسی یقه مجازی‌ها در رفع خلأ پژوهشی موجود در این مقاله مطمح نظر است. بی‌شک، از برخی آثار مرتبط به ویژه بزهداران مجازی و مجرمان یقه سفید در حد مقدور بهره‌برداری شده است. تحلیل گزاره‌های موقعیت و شخصیت در تحقق بزهدکاری یقه مجازی‌ها نقطه کانونی و نوآوری مقاله حاضر است.

مطالعه فرایند بزهدکاری یقه مجازی‌ها و میزان تأثیر شاخصه‌های موقعیت و شخصیت بر آن، موضوع نوشتار حاضر است. پرسش اساسی آن است که علت بزهدکاری یقه مجازی‌ها چیست؟ فرضیه پژوهش آن است که به نظر می‌رسد بزهدکاری یقه مجازی‌ها تابع نهایی شخصیت ایشان است. برای پاسخ به این پرسش با رعایت روش توصیفی - تحلیلی، در گفتار اول جایگاه موقعیت در بزهدکاری یقه مجازی‌ها و در گفتار دوم جایگاه شخصیت در بزهدکاری یقه مجازی‌ها تحلیل می‌شود.

۱. جایگاه موقعیت در بزهدکاری یقه مجازی‌ها

موقعیت بزهدکاری به عنوان وضعیتی که در آن شرایط مناسب ارتکاب جرم مهیا بوده و عامل بازدارنده مؤثری برای ممانعت از وقوع جرم در آن وجود ندارد، مد نظر قرار می‌گیرد؛ بی‌شک اگر فرایند ارتکاب جرم متضمن تصور و اندیشه مجرمانه، تصمیم بر ارتکاب، تهیه مقدمات و سپس شروع به اجرا باشد، نقش موقعیت‌های پیش‌جنایی در تحقق رفتار مجرمانه از اهمیت بسزایی برخوردار است. اگرچه، در خصوص عوامل تسریع‌کننده فرایند بزهدکاری بر روی عوامل متعددی از قبیل زیستی - روانی و جامعه‌ی تمرکز شده است و در این باره رویکردهای متفاوتی ارائه شده است؛ اما، روشن است رفتار جنایی اساساً متأثر از محیط بلاواسطه‌ای است که جرم در آن واقع می‌شود؛ رویکرد محیطی بر این اصل مبتنی است که تمام رفتارها از تعامل میان فرد و محیط بلاواسطه‌اش ناشی می‌شود.

محیط، صرفاً زمینه انفعالی وقوع جرم نیست، بلکه نقش اساسی در به حرکت درآمدن ماشین جرم و شکل‌گیری جریان وقوع آن دارد و بزهدکاری از عناصر جرم‌زای موجود در محیط بلاواسطه جرم نشأت می‌گیرد (ورتلی و مازول، ۱۳۹۲: ۱۴). بنابراین توضیح فراوانی بزهدکاری یقه مجازی‌ها در زمان و مکان تصادفی نیست و رفتار جنایی ایشان تابعی از عوامل موقعیتی و وضعی است که در کنار انگیزه یقه مجازی‌ها و آماج‌های مناسب در واحد زمان و مکان واقع می‌شود. لذا، در فرضی که موقعیت در وضعیت جست‌وجو و ایجاد می‌شود، مصادیقی همچون آماج جرم و وضعیت بزه‌دیده، موضوع جرم، محل ارتکاب جرم، ابزار و آلت جرم، دلیل عینی آن، چگونگی و لحظه ارتکاب جرم باید مورد توجه قرار گیرد (نحفی ابرندآبادی، ۱۴۰۳: ۱۰۷). باین وصف، به نظر می‌رسد اولین مرحله ارتکاب جرایم یقه مجازی‌ها، از حیث موقعیت‌شناسی نیروهای وضعی موجود است که در قالب فرصت به همراه عوامل تسریع‌کننده، پویایی رفتار جنایی را موجب می‌شوند.

بر این اساس، موقعیت لازم جهت بزهکاری یقه‌مجازی‌ها، مجموعه اوضاع و احوال خارج از شخصیت آن‌هاست که بر رفتار مجرمانه ایشان مقدم هستند؛ به نظر می‌رسد موقعیت‌های مخصوص بزهکاری یقه‌مجازی‌ها به گونه‌ای است که با توجه به جایگاه شغلی ایشان همواره فرصت ارتکاب جرم وجود دارد و محرک‌های قوی محیطی از قبیل نارسایی‌های نظارتی، خلأهای موجود در سامانه‌های اداری، قابلیت پنهان ماندن هویت آن‌ها در فضای مجازی، قدیمی بودن سیستم حسابداری، دسترسی به سیستم مالی و تسلط بر آن، عدم اشراف همکاران دیگر به سیستم‌های مالی و... مجال ارتکاب جرم را به فرد می‌دهد؛ لذا تحلیل ساختار این فرصت مهم می‌نماید.

۱-۱. ساختار فرصت بزهکاری یقه‌مجازی‌ها

فرصت، عبارت از موقعیت‌ها و شرایطی است که در درون یک ساختار سازمانی یا یک رابطه و تعادل اجتماعی زمینه ارتکاب جرم را فراهم می‌کند. در رویکردهای فرصت‌مدار، چگونگی ارتکاب جرم بیشتر از چرایی ارتکاب جرم مطمح نظر قرار می‌گیرد. رویکرد فرصت‌مدار، رویکردی روش‌شناختی است که فارغ از ویژگی‌های فردی و شخصی مجرمین به بررسی ارتکاب جرم می‌پردازد (قورچی بیگی، ۱۳۹۴: ۲۵۲) از نقطه نظر اخلاقی در این رویکرد، مجرم فردی بهنجار و نرمال تلقی می‌شود که به طور نسبی از صفات خوب و بد برخوردار است؛ به عبارت دیگر این رهیافت معتقد است که شاخصه‌های بد اخلاقی در همه افراد وجود دارد و هر فردی که تاکنون مرتکب جرم و خطا نشده است، ممکن است روزی مرتکب خطا و رفتار شریانه شود. بنابراین فرد دست به ارتکاب جرم می‌زند، زیرا در اوضاع و احوال خاص و فرصت مناسب جرم برای او بهترین انتخاب به نظر می‌رسد (سیو، ۱۳۸۸: ۱۸۹). در این میان بزهکاران یقه‌مجازی با دسترسی به آماج جرم و فرصت هم‌نوایی خویش با رفتارهای به ظاهر مشروع و قانونی، فعالیت مجرمانه مالی خود را در بستر مجازی و در بخش‌های مالی سازمان محل اشتغال خویش مرتکب می‌شوند. از آنجا که فرصت و دسترسی کارکنان به آماج جرم با اشتغال آن‌ها در سازمان‌های مربوطه ملازم‌ت دارد، وظیفه سازمانی ایشان در کنار اعتماد متولیان امر و بهره‌هوشی بالای آن‌ها در استفاده از فضای سایبری و گاه برخوردار بودن از یک موقعیت یا قدرت در محل کار که فرد را واجد وصف محترم بودن می‌نماید، ضریب وزنی شرایط را به نفع بزهکار یقه‌مجازی افزایش می‌دهد؛ در واقع، سیال بودن زمان و مکان جرایم بزهکاران یقه‌مجازی موقعیت‌گریز از به دام افتادن آن‌ها را فراهم می‌سازد. این امر موجب می‌شود داشتن مسئولیت‌های شغلی خاص که دسترسی به جرایم متقلبانه مد نظر آن‌ها را در فضای مجازی تسهیل می‌نماید، در میان بسیاری از کارمندان و مستخدمین دولتی و شرکت‌ها فزونی یابد تا ستمی را احراز کنند که برای ارتکاب جرایم متقلبانه یقه‌مجازی خود دارای فرصت باشند.

استعداد و نیروی بالقوه مجرمانه بزهکاران یقه سفید مجازی که در لوای سازگاری اجتماعی و ظاهر قانون‌گرا و متعهد آن‌ها پنهان شده است، موجب می‌شود که شاخصه‌های شناخت حالت خطرناک^۱ آنان به سادگی احراز نگردد و دسترسی آسان ایشان به شیوه‌های مزورانه و منابع مالی در فضای مجازی به همراه احتمال عدم کشف و دستگیری، فرایند تصور و تصدیق رفتارهای مجرمانه فضای سایبر را برای ایشان فراهم می‌سازد.

تخصص و مهارت یقه‌سفیدها در کنار حرفه‌ای بودن، وجود برنامه‌ها و الگوهای رایانه‌ای پیشرفته فرصت مناسب را به آن‌ها اعطا می‌نماید (Reid, 2018: 250). این فرصت به گونه‌ای است که معمولاً آن‌ها در کار گروهی ادغام نمی‌شوند و به غیر از موارد سازمان‌یافته، به طور خاص به سوءاستفاده‌های مرتبط با تلفیق فردگرایی و فن‌آوری‌های نوین در فضای سایبری دست می‌زنند و بدین سان پا به دنیای بزهکاران یقه سفید مجازی می‌گذارند. بدیهی است، تشخیص فرصت جرم به ادراک یقه‌سفیدها از آن بستگی دارد که وضعیت موجود یا شرایط خاص حاکم می‌تواند به نفع او تمام شود؛ بنابراین فرصت‌های ارتکاب جرایم آن‌ها ممکن است همه جا وجود داشته باشد، اما استفاده از این فرصت‌ها مستلزم درک و فهم پتانسیل‌های غیرقانونی آن‌ها و پیاده‌سازی آن در فضای سایبری است که وجه متمایز بزهکاری ایشان با سایر بزهکاران است.

مانورهای متقلبانه، همانندسازی و پنهان‌کاری، اضلاع جرائم یقه‌سفیدهای [مجازی] است (بنسون و سیمپسون، ۱۳۹۸: ۲۹۵) که در کنار ناشناختگی در زیست مجازی و فراهم آوردن شرایط کاهش بازدارندگی، تحریک و تشویق به ارتکاب جرایم یقه سفید مجازی را تسهیل می‌سازد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۷) آن چنان که در فرصت‌های مقتضی با توسل به مانورهای متقلبانه مثل جعل داده‌ها، حساب‌سازی محیلا، پولشویی، اختلاس، وارد کردن، ایجاد، محو، تغییر یا متوقف کردن اطلاعات و یا مختل کردن سامانه‌های مخابراتی یا رایانه‌ای و... شرایط را با همانندسازی، مشروع و طبیعی جلوه داده و اصطلاحاً عادی‌سازی می‌کنند؛ النهایه با استراتژی اخفاء و پنهان‌کاری از دید ناظران، صورت به ظاهر قانونی رفتارهای مجرمانه خود را در فضای مجازی حفظ کرده و آثار قابل رویتی از خود باقی نمی‌گذارند.

با این همه، امروزه برخی بزهکاران یقه سفید با ارتکاب جرائم نیرنگ‌آمیز در زمان مواجهه با خطر کشف و افشاسازی جرایم خود به ارتکاب جرایم خون‌بار خشونت‌آمیز دست می‌یازند (دارابی،

۱. رفتارهای گذشته و حال فرد در تعیین میزان خطرناکی مؤثر است و حالت خطرناک اساساً برای پیش‌بینی آینده است (بابایی، ۱۴۰۳: ۳۰).

۱۴۰۳: ۱۵۶). موضوعی که می‌تواند بزهکاران یقه‌مجازی را نیز از این امر مستثنا نسازد و با خیزش فزاینده بزهکاری یقه سفیدها به ویژه با مجازی شدن فعالیت‌های اقتصادی حتی در سطح بین‌المللی و پیدایش قابلیت‌های متنوع در فضای سایبری، متعاقباً بزهکار یقه‌سرخ مجازی یا یقه‌سرخ‌های مجازی بین‌المللی را نیز در بر داشته باشد. بی‌شک، اگرچه به تعبیری فعالیت‌های مجرمانه در فرصت‌های مناسب برای بزهکاری یقه مجازی‌ها دامنه اقدامات و انتخاب‌های آنان را افزایش می‌دهد، اما موقعیت‌های ماقبل جنایی بزهکاری یقه‌مجازی به عنوان فرایند متصل به جرم نیز در تحلیل و جایگاه‌شناسی موقعیت از اهمیت بسزایی برخوردار باشد.

۲-۱. وضعیت‌های پیشاجنایی در بزهکاری یقه‌مجازی‌ها

موقعیت‌های ماقبل جنایی یا وضعیت‌های پیشاجنایی مجموعه شرایط عینی بیرون از شخصیت بزهکار (گسن، ۱۳۹۷: ۱۹۳) و پیش‌تر از رفتار مجرمانه است که رخداد جرم را سبب می‌شود. بدین‌سان نه‌تنها وضعیت پیشاجنایی یکی از شاخصه‌های سبب‌شناسی جنایی اثباتی شناخته می‌شود، بلکه از گذر نظریه‌های فرصت با محیط‌شناسی در جرم‌شناسی نیز پیوند می‌خورد (رایجیان، ۱۴۰۱: ۱۱۹) بنابراین، فعلیت بخشیدن به اندیشه مجرمانه و گذر از تفکر مجرمانه به بزهکاری مسبوق به شرایطی است که وسوسه‌های ارتکاب جرایم یقه‌مجازی را به وجود می‌آورد. در این میان جایگاه بزهکاران یقه سفید که با موقعیت شغلی مناسب و توازن اوضاع و احوال مشرف بر آستانه جرم همراه است از یک سو و اشراف بزهکار یقه‌مجازی به گسست‌ها و نارسایی‌های سیستم و فقدان حفاظت قطعی و مطلوب از سامانه‌های مربوطه از سوی دیگر بزهکار را مصمم به ارتکاب جرایم یقه‌مجازی‌ها می‌سازد.

مهم‌ترین شاخصه موقعیت‌های پیشاجنایی بزهکاران یقه مجازی بستر اینترنت و فضای سایبری در دسترس آن‌هاست که خرمن تفکرات ایشان را به سمت ارتکاب جرم آتش می‌زند؛ از آنجا که اینترنت شبکه یکپارچه‌ای نیست و از سطوح و لایه‌های مختلفی تشکیل شده است، هر کدام دارای ویژگی‌هایی هستند؛ در واقع تارنمای سطحی^۱ همان اینترنت نمایه شده عمومی و همگانی است که قابلیت دسترسی همه به آن وجود دارد و به راحتی قابل ردیابی می‌باشد؛ اما تارنمای عمیق^۲ شامل محتوایی هست که توسط موتورهای جست‌وجوی سنتی مانند گوگل فهرست نشده است و متضمن زیرشاخه‌ای به نام تارنمای تاریک^۳ و عمیق است که بر اساس پروتکل‌هایی با امنیت بالا و ناشناس

1. Surface web
2. Deep web
3. Dark web

ایجاد شده است و داده‌ها در آن با پیچیدگی زیادی کدگذاری شده‌اند (Braga & Luna, 2018: 273) وب یا تارنمای تاریک، حاوی اطلاعاتی است که می‌تواند در راه دستیابی به اهداف نامشروع و غیرقانونی یقه‌مجازی‌ها به کار گرفته شود. آن چنان که با ناشناس ماندن و گمنامی و بدون ترس از شناسایی و با مهارت در از بین بردن هرگونه آثار جرم، دامنه بزهکاری پنهان^۱ خویش را گسترش دهند. بدین سان، کنترل‌ناپذیری و فقدان مرز محیطی، زمینه را به عنوان عوامل پیش جنایی برای ارتکاب اعمال مجرمانه فراهم می‌سازد (ره‌پیک و عالی‌پور، ۱۴۰۲: ۶۰) لذا، ایجاد IP^۲ یا آدرس اینترنتی نادرست و تقلبی یا شناسه‌های به سرقت رفته برای پنهان کردن هویت کاربران یقه‌مجازی و ارتکاب رفتارهای متجاوزان در اینترنت، رمزآلود بودن داده‌ها و حرفه‌ای بودن مجرمین، پیشگیری از جرایم یقه‌مجازی‌ها را سخت می‌نماید.

افزون بر این، بزهکاران یقه‌مجازی فرصت‌ها و وسایل جدیدی برای ارتکاب اعمال مجرمانه متعارف و کلاسیک دنیای حقیقی و گونه‌های بزهکارانه نوین مرتبط با ویژگی‌ها و ماهیت فضای مجازی با تأکید بر موقعیت‌های پیش‌جنایی خلق یا پیدا کرده‌اند (نجفی ابرندآبادی، ۱۴۰۰: ۱۱). بعلاوه دسترس‌پذیری آماج‌های گوناگون بزهکاران یقه‌مجازی، نیز مزید بر علت است. در دنیای فیزیکی آماج‌های جنایی معمولاً در نقاط جداگانه‌ای متمرکز و از هم تفکیک شده‌اند اما در فضای سایبر، یقه‌مجازی‌ها هر آنچه را که می‌خواستند در آن جا می‌یابند تا بیش از پیش، برون ریز تصورات مجرمانه خود را در عالم مجازی عینیت بخشند.

امروزه افراد بدون مراجعه به نهادهای دولتی یا خصوصی و پشت سر گذاشتن مشکلات بسیار، می‌توانند از طریق سامانه‌های رایانه‌ای و اتصال به سایت‌های مربوط، در یک بستر واحد، همه امور و نیازمندی‌های اجتماعی‌شان را برآورده سازند؛ با پدیداری دولت‌های الکترونیکی، بانکداری الکترونیکی، دولت برخط و ... آرمان شهری برای بزهکاران یقه‌مجازی فراهم می‌شود که به هر نوع آماج مجرمانه‌ای دسترسی داشته باشند.

۱. آمارهای سازمان‌های بین‌المللی، از جمله سازمان شفافیت، مبین آن است که تأکید جرایم یقه سفید در نهادهای عمومی متمرکز است؛ در حالی که بخش زیادی از این جرایم در بخش‌های خصوصی ارتکاب می‌یابد که به دلایل متعددی از جمله عدم جرم‌انگاری‌ها یا عدم شمول گستره حقوق کیفری به آن‌ها از گزارش، کشف، تعقیب کیفری یا رسیدگی‌های حقوقی مصون می‌ماند که بالا رفتن رقم سیاه این جرائم را موجب می‌شود (ابراهیمی و صادق‌نژاد، ۱۳۹۲: ۱۵۸) برای نمونه دولتی بودن جرایم رشا، ارتشا، اختلاس در نظام کیفری ایران از این قبیل است. افزون بر این، دارایی‌های مجازی نیز به عنوان ابزاری فناورانه با برخورداری از ظرفیت‌های جنایی، نظر یقه‌مجازی‌ها را به خود جلب کرده است. (خلیلی پاچی و پرهیزکاری، ۱۴۰۴: ۷۹)

2. Internet Protocol Address

بنابراین، یک جانشینی همهٔ امور مالی، اقتصادی، اداری، آموزشی، اجتماعی و ... در دنیای سایبر دامنه‌های مجرمانهٔ جدیدی را نیز برای بزهکاران سایبری فراهم آورده تا در یک محیط واحد به هر نوع آماج مجرمانه‌ای دسترسی داشته باشند (منفرد ۱۳۹۱: ۴۸). لذا، سهولت ارتکاب بزهکاری یقه‌مجازی‌ها که عمدتاً تابع درآمیختگی دانش رایانه‌ای ایشان و زیرکی در فریب دادن ناظرین و سیستم‌های نظارتی در فضای مجازی است، فضای سایبر را عرصهٔ مانورهای متقلبانه و ارتکاب جرایم یقه سفیدی آن‌ها می‌سازد.

اگر در قبال جرایمی همانند نفوذ غیرمجاز^۱ یا شنود^۲ می‌توان از تدابیری همچون نصب بازوی آتشین^۳ یا سایر تدابیر حفاظتی استفاده کرد یا اینکه انتشار محتویات مستهجن را با توسل به پالایش مهار کرد (عالی‌پور، ۱۳۸۳: ۲۰۹) اما بزهکاران یقه‌مجازی با عدم مواجهه با موانع مطروحه یا خلاقیت و پیش‌قدم بودن نسبت به اقدامات احتمالی تأمینی از تار و پود موقعیت‌های سلبی پیشاجنبایی یا تدابیر امنیتی و حفاظتی گریخته و غالباً شرایط را مصادره به مطلوب می‌نمایند. برای نمونه، امکان اختلاس از بودجهٔ دولتی توسط کارمند دولت منجر به تحریک و ایجاد انگیزه در بزهکاران بالقوهٔ یقه‌مجازی شده و از طریق انتقال اطلاعات از منبع به سوی مقصد، کشف کلید رمز اطلاعات و بهره‌برداری غیرمجاز از اطلاعات و... نسبت به ارتکاب جرایم مورد نظر خویش اقدام نموده و انتفاع مالی - اقتصادی را برای خود یا افراد مورد نظر محقق می‌سازند.

اگرچه فرصت مناسب و موقعیت‌های پیشاجنبایی بدون متغیرهای مزاحم برای بزهکاری یقه‌مجازی‌ها شاخصه‌های مؤثر در تحقق آرمان‌های بزهکاری یقه سفیدی آن‌ها در فضای مجازی است، اما نقش شخصیت مرتکبان نیز انکارناشدنی است.

۲. جایگاه شخصیت در بزهکاری یقه‌مجازی‌ها

اگرچه بزهکاران مجازی ممکن است از هر قشری باشند و محصور کردن آنان به افرادی خاص صحیح به نظر نمی‌رسد، اما بزهکاران یقه‌مجازی، یقه‌سفیدهایی هستند که فعالیت‌های شغلی خود را به فضای سایبر تسری داده‌اند، لذا طمع ورزی و کسب منافع مالی و رویارویی بزهکاران یقه‌مجازی با موج وسیعی از اطلاعات دیجیتال مالی کاربران، ایشان را به این عرصه جهت مند نموده است. بنابراین، می‌توان رابطهٔ آن‌ها را عموم و خصوص مطلق دانست؛ به گونه‌ای که هر «بزهکار یقه‌مجازی»، بزهکار مجازی هست ولی هر بزهکار مجازی، بزهکار یقه‌مجازی نیست؛ زیرا

1. Hack Illegal access
2. Interception
3. Firewall

یقه مجازی‌ها طیفی از یقه سفیدها هستند، اما بزهکار مجازی می‌تواند فردی باشد که مرتکب جرایم یقه سفیدی نشده و حتی بزهکاران هوشمند و سازمان‌یافته مجازی را که مرتکب جرایمی همچون سرقت رایانه‌ای، جعل، نشر اکاذیب و .. از طریق فضای مجازی شود. بنابراین صندوق‌دار یک فروشگاه خصوصی که با کاهش ثبت فروش روزانه، مبالغی را به حساب خویش در سامانه واریز می‌نماید، اگرچه بزهکار سایبری است اما بزهکار یقه مجازی نیست، در حالی که معاون مالی وزارتخانه، خزانه‌دار کارخانه معظم دولتی، رئیس بانک، حسابدار شرکت‌های چند ملیتی و .. که با قرار گرفتن در مناصب اجرایی و سوء استفاده از موقعیت خود مرتکب جرایم نیرنگ آمیز اقتصادی در فضای سایبری می‌شوند، بزهکاران یقه سفید مجازی هستند.

بدین سان گستره فضای مجازی نسبت به فضای مادی، دارای اهداف مناسب بی‌شماری است که این امر برانگیختگی مضاعف بزهکاران سایبری را در بر دارد (کوره‌پز و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۳) اما از آنجا که قصد در رفتار مجرمانه واحد و انگیزه متکثر است، قصد یقه مجازی‌ها انتفاع مالی خود یا سایرین است، اما گونه‌شناسی انگیزه آن‌ها می‌تواند پیوستاری از فرار از فشارهای حادث کاری، حس رقابت، نیاز، انتقام جویی، باورهای ایدئولوژیک، پاسخ به گرایش‌های درونی مثل کنجکاوی یا لذت‌طلبی و... باشد. بی‌شک یقه مجازی‌ها دارای دانش تخصصی بالا از علوم رایانه‌ای هستند که با چند زبان برنامه‌نویسی و و امنیت رایانه‌ها و سامانه‌های مجازی آشنایی دارند.

نگرش بزهکاران یقه مجازی نیز مانند بزهکاران یقه سفید به گونه‌ای است که زندگی را به مثابه رقابتی می‌دانند که پیروزی در آن به هر شکلی موجب رضایت خاطر آن‌ها می‌شود. مؤلفه‌ای که موجبات خلق نوآوری‌های ایشان از جرایم نیرنگ آمیز مالی در دنیای مادی و تسری به فضای مجازی را رقم می‌زند. با این همه به رغم خسارات مادی معنوی و عاطفی وارد شده از جانب بزهکاران یقه سفید و مطالعه نسبی ویژگی‌ها و خصایص روانی - رفتاری آن‌ها که به مراتب بسیار مهم‌تر از مطالعه برخی جرایم سنتی و خیابانی می‌باشد (Jordan, 2015: 26) وجوه تمایز شخصیتی - رفتاری بزهکاران یقه مجازی کمتر مطالعه شده است. روشن است، یقه مجازی‌ها نیز به دلیل ضرورت تمرکز بر اقدامات مجرمانه خود در فضای سایبری که مستلزم دقت نظر و هوشیاری بالاست، علی‌الاصول فاقد رفتارهای آنی و تکانشی هستند، لذا اقدامات فوری و واکنشی انجام نمی‌دهند. آن‌ها با خونسردی، دقت، برنامه‌ریزی حسابگرانه به سوء استفاده از اشخاص حقیقی یا حقوقی دولتی و خصوصی اقدام می‌نمایند. بدین سان، بزهکاری یقه مجازی‌ها نیز فرایند پیچیده‌ای است که منبعث از عوامل فردی، محیطی است. یقه مجازی‌ها نیز از خصایص و گرایش‌های متفاوتی برخوردارند که وجود صفت واحد مبین بروز رفتار مجرمانه در آن‌ها نیست، اما برخی ویژگی‌های شخصیتی در آن‌ها

می‌تواند پیش‌آگهی رفتارهای مجرمانه ایشان در آینده باشد؛ زیرا مجموعه پاسخ‌های فرد ناشی از شناخت یا فرایند تفکر و شخصیت اوست و اختلال در این سیر منجر به خطاهای شناختی نامؤثر در مسئولیت‌گیری آن‌ها و در نهایت بزهکاری یقه‌مجازی‌ها می‌شود.

۱-۲. روان‌شناسی شخصیت بزهکاران یقه‌مجازی

تردیدی نیست که شکل‌گیری اندیشه مجرمانه در اذهان مجرمان، نقطه آغازین مطالعات روان‌شناختی یقه‌مجازی‌هاست. اوج تحقیقات مربوطه، نظریه شخصیت جنایی ژان پیناتل^۱ است؛ به موجب این نظریه بزهکار مانند بقیه افراد است، اما از طریق یک ویژگی خاص یعنی توانایی و استعداد گذر از اندیشه مجرمانه به عمل مجرمانه، خود را از دیگران متمایز می‌سازد؛ چنین استعدادی شخصیت جنایی نامیده می‌شود که واجد یک هسته مرکزی و چهار متغیر پیرامونی یعنی خودبینی^۲، پرخاشگری^۳، تلون مزاج یا بی‌ثباتی روانی^۴ و بی‌اعتنایی عاطفی^۵ است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۸: ۶۲۹). بدین سان، یقه‌مجازی‌ها در ابتدای فرایند مجرمانه خویش، یعنی ارتکاب جرائم متقابلانه اقتصادی در فضای مجازی، با توسل به نیرنگ و فعال شدن متغیرهای خودبینی و بی‌اعتنایی عاطفی مرتکب جرم می‌شوند. آن‌ها ضمن اینکه همه مسائل را با جنس عقل خویش سنجیده و خود را کانون عقل‌گرایی می‌پندارند، بدون در نظر داشتن اینکه پول، اموال یا مطامع متقابلانه حاصل شده متعلق به افراد دیگر، بیت‌المال و... است، به راحتی و حتی در کمال خونسردی و بدون اینکه آثاری از جرایم خویش در فضای مجازی باقی بگذارند، مرتکب جرم شده و بی‌هیچ تکدر خاطری از رفتار خویش فرایند جنایی را تا کسب نتیجه مجرمانه می‌پیمایند.

تردیدی نیست که ایده نشأت گرفتن کجروی از نارسایی‌های شخصیتی، شالوده نظریه‌های متفاوتی را در میان روان‌کاوان، روان‌شناسان، جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان ایجاد کرده است؛ این نظریه‌ها، بزهکار را محصول نوع شخصیت افراد معرفی می‌کنند و مدعی‌اند که برخی گونه‌های شخصیتی بیش از دیگران به جرم‌گرایش دارند (سلیمی و داوری، ۱۳۹۴: ۳۱۰). جامعه‌شناسی گابریل تارد، کنش‌گران بزهکار را به دو ویژگی میل و آگاهی مجهز می‌داند که در پیوند با یکدیگر میل به تقلید پیدا می‌کنند و در صورت تکرار و تحقق فرایند یادگیری، به یک پدیده اجتماعی نوظهور می‌رسند که عادت‌واره‌های جدید را ایجاد نموده و شکل‌های متعارف هنجارهای اجتماعی را به

1. Jean Pinatel
2. Egocentrism
3. Aggressiveness
4. Inconstancy
5. Inexorability

چالش می‌کشند (طاهری کیا، ۱۳۹۴: ۶۸) خلاقیت و نوآوری یقه‌مجازی‌ها قدرتی برای آن‌ها ایجاد می‌کند که می‌توانند در الگوهای اجتماعی و رفتارهای تکرار شده نفوذ کرده و با حساس‌گری، اقدامات متقلبانة اقتصادی خود را در فضای مجازی مدیریت نمایند.

احساس محق بودن بزهکار یقه‌مجازی، جاه‌طلبی، خودمحوری و شهرت‌طلبی وی به همراه تصور به دست آوردن ثروت بادآورده از طریق جرایم اقتصادی مجازی می‌تواند به عنوان عوامل محرک برای ارضای انگیزه‌های یقه‌مجازی‌ها با توسل به هر وسیله‌ای باشد. خودشیفتگی یقه‌مجازی‌ها به گونه‌ای است که همواره به دنبال مطرح کردن دستاوردها و توانایی‌های خویش و خود محق‌پنداری به شکل افراطی هستند. (Barnard, 2008: 197) این حس استحقاق در بزهکاران یقه‌سفید مجازی نیاز به لذت‌جویی با استفاده از خدعه و فریب برای موفقیت در جرایم متقلبانه است که هیچ دغدغه اخلاقی یا چالش ذهنی برای آن‌ها ایجاد نمی‌کند.

گرس دافیلد^۱ روان‌شناس استرالیایی ویژگی‌های کارآفرینان و مدیران ارشد خودشیفته را این چنین توصیف می‌کند: بسیار بلند پرواز، واجد قدرت‌طلبی افراطی و تمایل به کنترل دیگران، حس برتری نسبت به دیگران، به همراه نیاز به تشویق و تحسین سایرین، اذعان به استحقاق بهره‌مندی از منابع، امتیازات خاص، ویژه‌خواری و تمایل به داشتن کارکنان و زیردستان متملق و هم‌نوا با ایشان که مطیع دستورات آن‌ها باشند. (Perri, 2011: 225) بنابراین برای بزهکار یقه‌مجازی حلیت یا حرمت اموال و منافع حاصله، خودخواهی و رفتار استثمارگراییانه با دیگران، هیچ اهمیتی ندارد و آن‌چنان در رفتار مجرمانه خویش شائق و مصمم است که انزجار حین ارتکاب رفتار مجرمانه خود را در فضای سایبری به تعلیق درآورده و یا ناکارآمد می‌سازد.

دروغ‌گویی، ساختن هویت‌های جعلی و مستعار در فضای سایبری، بی‌مسئولیتی و فقدان پشیمانی آن‌ها در کنار عدم باور قلبی و پذیرش رعایت هنجارهای اجتماعی و نقض قوانین، ریشه در شخصیت ضداجتماعی و جامعه‌ستیز (سادوک، ۱۳۹۴: ۴۸۸) بزهکاران یقه‌مجازی دارد که در کنار جلب اعتماد اطرافیان به عنوان هسته اصلی جرایم خود، حساسیت‌های پیرامون را در خصوص احتمال رفتار مجرمانه توسط ایشان می‌کاهند. بنابراین بزهکاری یقه‌مجازی‌ها ناشی از ترکیب خودشیفتگی^۲، جامعه‌ستیزی^۳ و حس واقعیت‌سنجی بسیار بالای مجرمان است که با پنهان‌کاری‌های منحصر به فرد خود در فضای سایبر و با ارزش‌زدایی یا توجیه اقدامات نیرنگ‌آمیز

1. Grace Duffield
2. Narcissist
3. Antisocial personality

خویش فاقد حداقل پیوندهای عاطفی یا تعهد نسبت به دیگران هستند.

روشن است، خصیصه‌های اختلال گونه شخصیتی بزهکاران یقه‌مجازی به گونه‌ای نیست که آن‌ها را فاقد اراده و اختیار سازد و مسئولیت کیفری آن‌ها را مخدوش نماید (دارابی، ۱۳۹۹: ۱۸). افزون بر این، مطالعات مبین آن است که شاخص روان‌رنجوری^۱ نیز در مجرمین جرایم سایبری نسبت به جمعیت عادی تفاوت معناداری دارد؛ به نحوی که میانگین شاخص روان‌رنجوری در مجرمین جرایم سایبری بیش از جمعیت عادی می‌باشد. فرد روان‌رنجور با داشتن احساسات منفی و آگاهی از عامل اجتماعی خطر در محیط اطراف ممکن است به دنبال راهی برای تخلیه این هیجانات باشند (کریمی شرف‌شاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۱) بزهکاران یقه مجازی از نظر اندیشه‌ورزی و تفکر در سطح بالایی هستند که معمولاً کم‌تظاهر، معتدل و به ظاهر محبوب به نظر می‌رسند. آن‌ها حضور بیش از حد در فضای مجازی را به حضور در جمع ترجیح داده و با امان نظر به اینکه جرایم سایبری در تنهایی و خلوت انجام می‌گیرد و نیازی به برقراری ارتباط مستقیم با قربانی ندارند، با نفی مسئولیت‌پذیری و خسارات ناشی از رفتارهای خود جرایم تفریدی یا جرایم سازمان‌یافته اقتصادی سایبری که متضمن جعل داده‌ها و عناوین، سرقت اطلاعات هک و نفوذ به سامانه‌های رایانه‌ای و اینترنتی تجاوز به حریم خصوصی اشخاص و گروه‌ها کلاهبرداری اینترنتی و... است را مرتکب می‌شوند.

همچنین، ابعاد شخصیتی بزهکاران یقه‌مجازی با طیف درون‌گرایان نظریه هانس آیزنک^۲ قابل تحلیل است. درون‌گرایان^۳ از منظر وی با سطوح بالاتری از برانگیختگی قشر مغز مواجه هستند و بنابراین به طور مزمین به دنبال سطوح پایین‌تری از رفتارهای تکانشی هستند، اما برون‌گراها^۴ به دلیل سطوح پایین‌تر برانگیختگی قشر مغز، با کثرت فعالیت، مشارکت‌های اجتماعی و رفتارهای تحریک‌آمیز به دنبال افزایش برانگیختگی خود به سطح مطلوب‌تری هستند (دادستان، ۱۴۰۲: ۱۰۸) درون‌گراها میزان هوششان بالاست، احساسات خود را به خوبی مهار می‌کنند، معمولاً در کارها دقیق هستند، خوددار، آرام، غیرپرخاشگر و محتاط هستند (فرست، ۱۴۰۲: ۳۲۲) بزهکاران یقه مجازی نیز معمولاً ترجیح می‌دهند وقت بیشتری را در تنهایی فضای مجازی یا محیط‌های آرام بگذرانند و به دلیل اجتناب از برانگیختگی زیاد از تعاملات یا اقدامات تکراری در فضای مجازی تا حصول

۱. Psychopathic فرد روان‌رنجور از تجربه زندگی برای ادامه کار استفاده نمی‌کند، احساس مسئولیت ندارد، قادر به برقراری رابطه علیت میان مسائل نیست، هیچ کنترلی بر امیال خود ندارد، حس مسئولیت اخلاقی ندارد، رفتار ضد اجتماعی مزمین دارد و مجازات برای او عبرت‌آموز نیست (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۱۰۸)

2. Hans Eysenck
3. Introversion
4. Extraversion

نتیجه مجرمانه مورد نظر خسته نمی‌شوند؛ بی‌شک درون‌گرایان بی‌ثبات در پیوستار شخصیتی یقه‌مجازی‌ها با ترکیب خودشیفتگی و شخصیت ضداجتماعی، از لحاظ رفتاری، قواعد و هنجارهای شغلی خود را با هوش سیاه و خلاقیت خویش در فضای مجازی به آسانی نقض نموده و با حسابگری و خونسردی تلاش می‌کنند تحت هر شرایطی - در کنار خودکنترلی پایین - به مقاصد اقتصادی مجرمانه خویش می‌رسند.

خودکنترلی^۱ وضعیتی درونی در فرد است که به موجب آن، توان مهار امیال و هیجانات را به دست می‌آورد. ضعف در این مهم و افول خودکنترلی موجب می‌شود افراد به منظور التذاذ و تحصیل منافع وارد دنیای جرم شوند (پاک‌نهاد، ۱۴۰۰: ۳۴۱) به نظر می‌رسد بزهکاری یقه‌مجازی در نهایت حاصل خصایص شخصی منتج‌شونده به رفتارهای مجرمانه آن‌هاست که تأمل در آن حائز اهمیت است.

۲-۲. بزهکاری یقه‌مجازی‌ها؛ برآیند شخصیت

روشن است بزهکاری یقه‌مجازی‌ها نیز فرایند پیچیده‌ای است که منبث از عوامل فردی، محیطی و موقعیت‌مدار است. مجموعه پاسخ‌های فرد ناشی از نوع تفکر و شخصیت اوست که اختلال در این مسیر در قیاس با مؤلفه موقعیت‌های بلاواسطه با جرم منجر به تغلیب معیارهای شخصیتی، برون‌داد شناختی و در نهایت رفتار مجرمانه یقه‌مجازی‌ها می‌شود.

اگرچه افراد مبتلا به اختلالات فکری و شعوری و پریشانی‌های خلقی، قدرت سازگاری خود با جامعه را نداشته و سهل‌تر مرتکب جرم می‌شوند (نجفی‌توانا، ۱۴۰۲: ۲۰۴) اما یقه‌مجازی‌ها ضمن برخورداری از قدرت سازگاری بالا با تکیه بر خودانگاشت‌های درونی و استنباط افراطی از استحقاق خویش با تبحر فردی در دنیای مجازی، به دنبال کسب منافع غیر مشروع مادی و اعتباری در دنیای سایبری می‌باشند و با غلبه بر موانع درونی و ترس ناشی از مجازات متعاقب رفتار مجرمانه اقدامات مزورانه اقتصادی خویش را انجام می‌دهند.

در این میان ارتباط فضای سایبری و شخصیت کاربران در بردارنده تعامل عوامل رفتاری - روان‌شناختی با جرائم سایبری است (چایشانکار، ۱۳۹۵: ۳۴) عوامل شخصی تأثیری بارز در خودکنترلی و سیستم تنظیمی رفتارهای افراد در معرض بزهکاری یقه‌مجازی دارد. باید اذعان داشت، افرادی که از ارزش‌های درونی ضعیف اخلاقی برخوردارند و به دنبال کسب تجربه جدید هستند به خارج از منطقه امن دنیای مجازی قدم می‌گذارند و مرزهای بزهکاری را در می‌نوردند.

شخصیت یقه‌سفیدهای مجازی نیز ضمن حس بدبینی حداکثری به دیگران، دروغ‌گویی،

۱. مفهوم خودکنترلی مورد استفاده نظریه عمومی جرم گاتفردسون و هیرشی واقع شد (همان).

ریاکاری و فرصت‌طلبی (کریمی، ۱۴۰۲: ۱۴۲) در هر شرایطی طراحی، برنامه‌ریزی و ارتکاب جرایم نیرنگ‌آمیز خود را در فضای سایبری محقق می‌سازد. هر چند موقعیت مناسب و مطلوبی برای این کار نداشته باشند، اما به واسطهٔ میل درونی برای اعمال قدرت و توجیه وسیله در راستای رسیدن به هدف با انتخاب عقلانی، جرائم فتنی^۱ خود را رقم می‌زنند و از آن جا که جرایم ایشان فاقد تأثیرات مستقیم، آنی و قابل سنجش و رویت است، فرصت کافی برای برهم زدن معادلهٔ عدم کشف جرم را به نفع خویش دارند.

غالباً در یک فرد با شخصیت سالم در چرخهٔ زندگی روزمره ما - ولو با وجود موقعیت‌های جرم‌زا - به دنیای بزهکاری وارد نمی‌شود (پروچسکا و نورکراس، ۱۴۰۳: ۲۶۴) بنابراین بزهکاری یقه‌مجازی‌ها نیز نتیجهٔ عدم تعادل شخصیت فرد است که از واکنش عوامل روانی و بیولوژی ناشی می‌شود؛ زیرا رفتار هر انسان تابع شخصیت اوست و این مهم متاثر از عوامل مختلفی چون توارث، چگونگی گذر از مرحلهٔ رشد روانی، تربیت و پرورش خانوادگی، مدرسه، محیط اجتماعی و... می‌باشد.

تغلیب شخصیت مجرمانه در بزهکار یقه‌مجازی، وی را از طریق نقض اخلاقیات حرفه‌ای (مقررات و کدهای رفتاری یا رفتار نامه‌های اخلاقی کسب و کار^۲) با هدف کسب پول، اموال، قدرت یا وجهه (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۱: ۱۵) به همراه حرص و طمع که محور اصلی و مرکزی نظریهٔ فشار^۳ است (نجفی ابرندآبادی و صادق نژاد، ۱۳۹۲: ۷۴) به سوی جرم اقتصادی در فضای سایبری سوق می‌دهد؛ بر این ابتننا، هنگامی که شخصیت بزهکار یقه‌مجازی برای حفظ یا رسیدن به مظاهر مادی و باشکوه امکانات مالی و اقتصادی، انگیزهٔ لازم را برای ارتکاب چنین جرائمی می‌یابد، حتی اگر محدودیت‌های ساختاری و دسترسی‌های لازم در سامانه‌های تحت اشراف و سیطرهٔ او امکان یا فرصت اقدامات مجرمانه را به وی ندهد، با انگیزهٔ لازم و تحت فشاری که اجزای آن در وی نهادینه

۱. فضای مجازی در فتنی شدن بزهکاری نقش مهمی دارد. در جرایم فتنی عنصر معنوی یا سوء نیت مستتر است؛ در واقع یک جرم مادی مطلق محسوب می‌شود. زیرا صاحبان مشاغل صنعتی و فتنی، یعنی مرتکبان بالقوهٔ جرایم فتنی همگی متخصص و دوره دیده هستند و فرض بر این است که آموزش‌ها و کارآموزی‌های تخصصی لازم را گذرانیده‌اند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۸: ۱۲۶).

2. Code of business ethics

۳. ساختار فرهنگی در برخی کشورهای دارای نظام اقتصادی لیبرال به گونه‌ای است که افراد برای نیل به اهداف مادی و دستیابی به ثروت به رقابت می‌پردازند و دائماً تحت فشار و استرس برای نیل به اهداف بالاتر و ترویج شده جامعه هستند؛ در این میان شکاف بین وسایل و راهکارهای قانونی و اهداف مورد نظر منجر به واکنش‌هایی می‌شود (همان: ۴۳) که بزهکاری یقه‌مجازی نیز می‌تواند بازتاب این موضوع باشد که با فرصت دستیابی به منابع مالی در مشاغل دولتی از یک سو و فشار ناشی از رسیدن به آمل و اهداف حاکم بر جامعه دست به جرایم اقتصادی یقه‌مجازی بزنند.

شده است، ابزار کنترل‌های درونی را به حالت تعلیق درآورده و یا خنثی نموده و با سرعت بیشتری مرزهای بزهکاری یقه مجازی‌ها را می‌پیماید.

افزون بر این از آنجا که جرایم آنها با قلب سودجویانه حقیقت و بر مبنای فریب شکل می‌گیرد (قورچی بیگی، ۱۳۹۸: ۲۲۴) سوءاستفاده از اختیارات سازمانی یا قانونی، تبلیغات دروغین و... در کنار سایر جرایم اقتصادی مجازی به آسانی محقق می‌شود. به علاوه اعتباری بودن بزه‌دیده در این جرایم و قانونی بودن جوهره رفتار (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۵: ۱۴۰۵) بزهکاران یقه مجازی معمولاً واکنش اجتماعی شدید جامعه را به دنبال ندارد و مانند بسیاری از جرائم که واجد بزه‌دیده ملموس و عینی هستند موجی در جامعه ایجاد نمی‌کند.

بدین سان، در برآورد نهایی بزهکاری یقه مجازی‌ها با تأکید بر پیشگیری از طریق تدابیر کنشی، اگر مرتکب با ابزارهای اقناعی جامعه به کنترل‌های درونی مجهز شده باشد و ارزش‌های اخلاقی، تعهدمداری و هنجارهای اجتماعی در وجود فرد نهادینه شده باشد، تحت هر شرایطی - ولو در شرایط و موقعیت مطلوب ارتکاب جرایم در فضای مجازی - عمل خود را قبیح شمرده و با ارتقاء خود کنترلی و بهره‌مندی از شخصیت متعارف به مرحله انعقاد تفکر مجرمانه جهت انجام بزهکاری یقه مجازی‌ها نمی‌رسد. فردی که با حرمت به دست آوردن مال حرام و ارزش رزق حلال از دوران طفولیت آشنا می‌شود و این ارزش در وجود وی نهادینه شده، آن چنان که شخصیت وی بر این اساس شکل گیرد، حتی اگر در سمت‌های عالی حکومتی که به منابع بی‌شمار مالی دسترسی مجازی یا واقعی داشته باشد، معمولاً مرتکب جرم نمی‌شود و مانند بسیاری از انسان‌های متعهد تا پایان دوره خدمت پاک دست باقی مانده و به دنبال مال اندوختنی حرام نیست؛ اما اگر همین فرد، هرچند در بستر خانواده‌ای شریف و اصیل زندگی کرده، ولی ارزش‌های اخلاقی و هنجارها در وجودش درونی سازی نشده و فاقد ریشه عمیق در شخصیت وی باشد و با ریاکاری و تزویر به مناصب عالی رسیده، صرفاً مترصد فرصتی است که با خود بسازد و یا در آن موقعیت قرار گیرد تا نسبت به بزهکاری یقه مجازی‌ها همچون اختلاس، حساب‌سازی و... دست یازد.^۱

۱. برای نمونه؛ فردی که در بستر خانواده‌ای به واقع فرهنگی رشد یافته و آموزه‌های اخلاقی در وجود وی نهادینه و درونی سازی شده است و با طی کردن مدارج تحصیلی با درجه ممتاز، در مناصب عالی حاکمیتی در قوای قضایی و اجرایی کشور قرار می‌گیرد. اگر در ادامه مسیر کاری در بالاترین مقام اجرایی (وزیر، معاون و...) قرار گیرد، غالباً همچنان پاک دست باقی می‌ماند. همانند بسیاری از کارگزاران عالی‌پاک دست که بدون کوچک‌ترین تخلفی به بازنشستگی نائل می‌شوند. اما برخی از افراد ولو در خانواده‌های متین و شریف و اصیل، به دلیل عدم کارکرد ابزارهای

اگرچه هنجارگذاری و تنظیم‌گری در خصوص بزهکاری یقه‌مجازی‌ها، ابزارهای فن‌آورانه، ارزشهای مجازی و ... قانون‌گذار را در معرض آزمونی سخت قرار می‌دهد که می‌تواند آشکارکننده محدودیت‌های جدی در این حوزه باشد (خلیلی پاچی، ۱۴۰۳: ۱۵۴) اما در پهنه پیشگیری فردمدارانه پیوسته به جامعه‌پذیر و هنجارمند شدن افراد و شکل‌گیری شخصیت این طیف از بزهکاران به صورت شایسته توجه می‌شود (نیازپور، ۱۴۰۰: ۱۰۲) در حوزه تدابیر واکنشی نیز علاوه بر کیفی‌های سلبی، «شمسارسازی»^۱ با تأکید بر اهمیت معیارهای شخصیتی در بزهکاری یقه‌مجازی‌ها می‌تواند دستاوردهای بازدارنده و سودمندی برای پیشگیری از بزهکاری آن‌ها قلمداد شود (ویلیامز، ۱۳۹۱: ۲۳۲) مؤلفه‌ای که مبین تقدم اهمیت شخصیت بر موقعیت در این قسم از بزهکاری است.

نتیجه

خیزش فزاینده ساحت‌های دنیای مجازی و فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات موجب شده است تا بزهکاران یقه‌سفید دیروزی که جرایم تقلب محور و تزویر آمیز خود را از گذر سوءاستفاده از نبوغ، هوش و موقعیت خود در دنیای واقعی مرتکب می‌شدند با بهره‌مندی از موقعیت‌های فرصت‌سازِ بستر مجازی، گمنامی و قابلیت از بین بردن آثار جرائم، بزهکاری اقتصادی خود را در قالب جرایم یقه‌سفیدی مجازی مرتکب شوند؛ در واقع بزهکاران یقه مجازی، بزهکاران یقه سفیدی هستند که ضمن برخورداری از جایگاه مطلوب شغلی، مناصب مدیریتی و اقتصادی با ایجاد ابزارهای جدید ارتکاب جرم مرزهای محیط مجرمانه مجازی را نیز به فراتر از مرزهای جغرافیایی یک کشور گسترش می‌دهند. از نظر جرم‌شناختی، موقعیت و شخصیت مؤلفه‌های اساسی ارتکاب جرایم یقه مجازی هستند؛ در این میان اشخاص قدرتمند طبقات فرادست از فرصت‌های مجرمانه بیشتری برخوردارند و به نوعی در معرض کنترل اجتماعی ضعیف‌تری قرار می‌گیرند. مسئولیت‌های سازمانی در نهادهای دولتی - مالی، نوع شغل و سمت افراد فرصتی را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد که به عنوان متغیری تأثیرگذار در ارتکاب جرائم یقه‌سفیدهای مجازی تلقی می‌شود؛ بنابراین موقعیت بزهکار یقه مجازی در قالب دسترسی‌های ویژه آن‌ها به آماج جرائم اقتصادی که بخشی از شغل قانونی وی است، شرایط را در سامانه‌ها برای هرگونه مانور متقلبانه، جعل داده‌ها، اختلاس، پولشویی و ... در پیوند با انگیزه مجرمانه آن‌ها مهیا ساخته و دنیای بزهکاری یقه‌مجازی‌ها را به روی آن‌ها می‌گشاید.

۱. اقناعی خانوادگی یا نفوذ سطحی ارزش‌ها در لایه‌های شخصیتی ایشان و .. با قرار گرفتن در مناصب عالی از بازدارندگی درونی، خودکنترلی و تقوای لازم برخوردار نبوده و مرتکب جرایم دولتی اختلاس، ارتشا و .. می‌شوند.

۱. در مورد بزهکاران یقه مجازی می‌تواند با معرفی ایشان در جامعه واجد جنبه تردیلی و با بازپذیری آن‌ها در جامعه متضمن جنبه ترمیمی باشد.

اهمیت و نقش موقعیت در ارتکاب جرایم یقه‌سفید مجازی به گونه‌ای است که تمرکز برخی از کشورها بر راهبردهای پیشگیری وضعی و موقعیت مدار با مداخله در موقعیت‌های پیوسته با جرایم یقه‌مجازی است^۱ که مبین اهمیت کاهش هرچه بیشتر فرصت‌های مجرمانه از طریق تدابیر پیشگیری‌های وضعی - فنی، فن‌آورانه و استفاده از دیده بان‌های سایبری برای نظارت بر موقعیت‌های پرخطر و فرصت‌زدایی از بزهکاران یقه‌مجازی بوده است. با این شرایط و تأکید بر تقویت سیل جرم، برهم زدن شرایط بزهکاری به ضرر بزهکار یقه‌مجازی و انتفای معلول اگرچه دستاوردهای کمینه‌ای و نسبی حاصل می‌شود، اما نوآوری‌های متنوع یقه‌سفیدها را در فضای مجازی فزونی می‌بخشد و با پشت سر گذاشتن ابزار و تدابیر وضعی، استفاده از طیف وسیعی از فرصت‌های مجرمانه که سودشان بیشتر از فرصت‌های قانونی است، جرایم اقتصادی مجازی خود را مرتکب می‌شوند.

در سوی دیگر، شاخصه شخصیت بزهکار یقه‌مجازی‌ها به عنوان گرانگه این طیف از بزهکاران مطمح نظر است؛ اگر موقعیت مناسب برای بزهکاری ایشان وجود داشته باشد و شخصیت وی از زمینه ارتکاب جرم استقبال نماید، معمولاً سد مقاومت شخص با وجود فرصت مناسب برای ارتکاب جرایم یقه‌مجازی شکسته شده و فرد با قدرت‌هدایت و مدیریت موقعیت‌های بلاواسطه موجود، مرتکب جرایم اقتصادی و مالی خود در فضای مجازی می‌شود؛ این در حالی است که شخصیت قوی فرد در صورت برخورد با شرایط مناسب بزهکاری یقه‌مجازی‌ها در محیط مادی و سایبری با خودمهارگری و صداقت کاری که متکی بر منابع درونی است از ورود به دنیای جرائم یقه‌مجازی‌ها امتناع می‌ورزد.

بی‌شک، بزهکاران یقه‌مجازی از نظر ویژگی‌های خاص شخصیتی و سایر کنش‌های شناختی، عاطفی و اجتماعی نیز مانند پردازش دقیق اطلاعات، مهارت‌های حل مسئله، مهارت‌های ارتباطی و... به واسطه هوش بالا نسبت به دیگر افراد جامعه متمایز هستند. مع‌الوصف درون‌گرایی، روان‌رنجوری، خودشیفتگی، هیجان‌خواهی^۲ و شخصیت ضداجتماعی آن‌ها منجر به مکانیزمی می‌شود که برای رسیدن به هدف خود که همانا تحصیل پول، مال و سود متعلق به دیگران از طریق

۱. برای نمونه، در کشور سوئد با مرتبط ساختن رایانه‌های مختلف حاوی اطلاعات در مورد درآمد اشخاص، فرصت تقلب مالیاتی از طریق کمتر نشان دادن درآمد مشمول مالیات کاهش پیدا کرد؛ همچنین در استرالیا پیش‌بینی امضاها متعدد در ذیل اسناد و نظارت حساب‌برسان مستقل به پیشگیری از اختلاس در سازمان‌ها کمک شایانی نمود (محمدنسل، ۱۳۸۸: ۹۲) از این رو، اتخاذ تدابیر مناسب برای زیان‌آور نشان دادن فرایند ارتکاب فساد و بزهکاری یقه‌مجازی‌ها در پیشگیری از این پدیده نقش‌آفرین است (نیازپور، ۱۳۹۴: ۶۹) بی‌شک، مشارکت مردم به عنوان یک موضوع محوری در گزارش‌دهی جرایم اقتصادی از اهمیت بسزایی برخوردار است (کوشا و رجب‌زاده، ۱۴۰۴: ۱۶۴).

۲. هیجان‌خواهی یکی از عوامل شخصیتی مؤثر در بزهکاری است (Ashton & lee, 2009: 115).

اقدامات نیرنگ‌آمیز در فضای مجازی است، هر وسیله‌ای را توجیه نمایند.^۱ اما درون‌گرایی تغلیب یافته در شخصیت بزهکاران یقه مجازی در کنار ویژگی‌های شخصیتی مطروحه موجب برانگیختگی حداقلی ایشان در زمان بزهکاری و تمرکز بیش از پیش آنان برای جرایم اقتصادی خویش در فضای مجازی می‌باشد؛ بنابراین فرضیه پژوهش حاضر این گونه به اثبات رسید که رفتار بزهکار یقه مجازی تابع شخصیت اوست و عدم تعادل شخصیت فرد یا برخورداری از اختلالات شخصیتی، برآیند توجیه بزهکاری آن‌ها است. لذا، ویژگی‌های شخصیتی آن‌ها اعم از الگوهای همسان در رفتار، احساسات، افکار و... بسیاری از پیامدهای مهم شغلی و رفتارهای مجرمانه ایشان را پیش‌بینی می‌کند و به پیوند بین تمایلات یا گرایش‌های شخصیتی آن‌ها با ارتکاب بزهکاری یقه‌مجازی‌ها منتج می‌شود؛ شاخصه‌ای که نقش ابزارهای کنترل‌کننده درونی همچون: تقوا، وجدان، پلیس درونی، خودکنترلی و... را با تأکید بر راهبردهای فرهنگی جامعه‌مدار و در ساحت محوری آموزش و پرورش و شخصیت‌سازی در عرصه کنشی از یک سو و تبلور آن در فرایند دادرسی با ضرورت تشکیل پرونده شخصیت از سوی دیگر بسیار مهم می‌نماید. با این وصف، اگرچه راهبرد مطلوب پیشگیری از جرایم یقه‌مجازی‌ها با تأکید بر دستاوردهای پیشگیرانه روان‌شناختی - جرم‌شناختی کارآمد و تدابیر تأمینی مطمح نظر است و بهره‌مندی حداکثری از آزمون‌های روان‌سنجی با روایی و پایایی بالا در کنار تسلیح عموم جامعه به آموزش‌های لازم در مواجهه با جرایم یقه‌مجازی‌ها برای آن‌ها می‌تواند در عقب راندن موج بزهکاری یقه‌مجازی‌ها مثرتر واقع شود، اما حساس‌سازی حقوق کیفری با کیفرگذاری مجزا نسبت به این طیف از مجرمین در ساحت تقنین و رسیدگی در پهنه قضایی که مستلزم شناسایی یقه‌مجازی‌ها و شیوه‌های ارتکاب جرایم ایشان است، در پیوند موضوع با سیاست‌گذاری و حقوق کیفری می‌تواند از اهمیت بسزایی برخوردار باشد.

۱. آمارها بیانگر افزایش قابل ملاحظه کلاهبری‌های سایبری در مقایسه با سایر جرایم سنتی است حسب آمار دفتر ملی مبارزه با کلاهبرداری انگلستان، نیمی از کلاهبرداری‌های رخ داده در سه ماهه پایانی سال ۲۰۱۴ سایبری بوده است و از این میزان ۴۳ درصد آن جرم سایبری توان یافته از فضای سایبر و ۱۳ درصد وابسته به فضای سایبر و ۲۹ درصد تسهیل شده در فضای سایبر هستند (قناد، پیشین: ۲۶۱) در این میان، با فاصله گرفتن از دوران عدالت کیفری سنتی و روی آوردن به مجازات‌های نوین اجتماعی (شاملی و محسنی، ۱۴۰۳: ۷۳) می‌توان ضمانت پاسخ‌های واکنشی مناسب نیز برای یقه مجازی‌ها در قوانین کیفری پیش‌بینی شود.

منابع

فارسی

- ابراهیمی، شهرام و صادق نژاد نایینی، مجید. (۱۳۹۲). تحلیل جرم شناختی جرایم اقتصادی. پژوهش حقوق کیفری، ۵(۲).
- ابراهیمی، شهرام؛ ایزدی، عبدالله و صادقی، محمدهادی. (۱۳۹۹). رویکرد بزه دیده شناختی به ناشناختگی در زیست مجازی. فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، ۹۲(۲۵).
- بابایی، محمدعلی. (۱۴۰۳). جرم شناسی بالینی. چاپ چهارم، تهران: نشر میزان.
- بنسون، مایکل ال، سیمپسون، سالی اس. (۱۳۹۸). جرایم یقه سفیدی رویکردی فرصت‌مدار. ترجمه: اسماعیل رحیمی نژاد، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.
- پاک نهاد، امیر. (۱۴۰۰). دانشنامه جرم شناسی نظری. چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.
- پروچسکا، جیمز او و جان سی نورکراس. (۱۴۰۳). نظریه‌های روان درمانی. ترجمه: یحیی سید محمدی، چاپ بیست و دوم، تهران: نشر روان.
- جایشانکار، کی. (۱۳۹۵). جرم شناسی سایبری. ترجمه: احسان سلیمی و محمد سعید رستگار صولتی، چاپ اول، انتشارات مجد.
- خلیلی باجی، عارف. (۱۴۰۳). ارزش‌های مجازی (جهانی شدن بزهکاری و سیاست جنایی). چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- خلیلی باجی، عارف و پرهیزکاری، سمیه. (۱۴۰۴). رویکرد نظام عدالت کیفری به ریسک مجرمان دارای‌های مجازی. فصلنامه حقوق فناوری‌های نوین، ۱۱(۶).
- دارای، شهرداد. (۱۴۰۳). بزهکاری یقه سرخ‌ها. چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.
- دارای، شهرداد. (۱۳۹۹). سه گانه تاریک شخصیت یقه سرخ‌ها، فصلنامه علمی تحقیقات حقوقی آزاد، ۴۸(۱۳).
- دارای، شهرداد. (۱۳۹۵). ریزومیک شدن پیشگیری از جرم در پرتو ریزومیک شدن ارتکاب جرم، دو فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۲(۱۳)، ۱۶۹-۱۹۸.
- دادستان، پریخ. (۱۴۰۲). روانشناسی جنایی. چاپ یازدهم، تهران: انتشارات سمت.
- رایجیان اصلی، مهرداد. (۱۴۰۱). کلیات جرم شناسی. چاپ اول، تهران: انتشارات نگاه معاصر.
- سادوک، بنجامین جیمز؛ آکوت سادوک، ویرجینیا و روینر، پدرو. (۱۳۹۴). خلاصه روانپزشکی. ترجمه: فرزین رضاعی، ج سوم، چاپ سوم، ویرایش یازدهم، تهران: انتشارات ارجمند.
- سلیمی، علی و داوری، محمد. (۱۳۹۴). جامعه شناسی کجروی. چاپ هفتم، تهران: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- سیو، رنه. (۱۳۸۸). توجیهات فلسفی پیشگیری وضعی از جرم. ترجمه: مجید قورچی بیگی، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۱۳(۴).
- شاملو، باقر و خلیلی باجی، عارف. (۱۳۹۹). مجازی شدن بزهکاری یقه سفیدی در پرتو ارزش‌های مجازی. مجله حقوقی دادگستری، ۱۱۰(۸۴).

- شاملی، مریم و فرید محسنی. (۱۴۰۳). ارزیابی سیاست جنایی ایران در پذیرش کیفر خدمات عمومی رایگان. فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، ۲۹(۱۰۶).
- فرست، مایکل. (۱۴۰۲). تشخیص افتراقی اختلالات روانی. ترجمه: مهدی گنجی، چ دوم، تهران: انتشارات ساوالان.
- قناد، فاطمه. (۱۳۹۶). جرم‌های اقتصادی در فضای سایبر. در: دانشنامه علوم جنایی اقتصادی (به کوشش) امیرحسین نیازپور. چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- قورچی بیگی، مجید. (۱۳۹۴). جرایم یقه سفیدها. چاپ اول، تهران: نشر دادگستر.
- قورچی بیگی، مجید. (۱۳۹۸). تحلیل کیفی از بزهکاری یقه سفیدها، فهم زمینه‌ها و انگیزه‌ها. فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۱۰).
- کوره‌پز، محمدحسین؛ میرخلیلی، سید محمود و توجهی، عبدالعلی. (۱۳۹۳). نیمرخ جرم شناختی بزهکاران سایبری. فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، ۹(۳).
- کوشا، جعفر و رجب زاده، جواد. (۱۴۰۴). ویژگی‌های سیاست جنایی مطلوب در نظام اداری، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی. ۳۰(۱۱۰).
- ره‌پیک، زهرا و عالی‌پور، حسن. (۱۴۰۲). امکان‌سنجی پیشگیری از جرم در تارنمای تاریک، فصلنامه مطالعات حقوق فضای مجازی، ۳(۲).
- طاهری‌کیا، حامد. (۱۳۹۳). تغییرات اجتماعی و ایدئولوژی. فصلنامه جامعه‌شناسی ایران، ۴(۱۵)، ۷۰-۵۴.
- عالی‌پور، حسن، (۱۳۸۳). کلاهبرداری رایانه‌ای. مجله پژوهش‌های حقوقی، ۶(۳) ۲۳۸-۲۰۳.
- کریمی شرفشاد، مهدی و ابوالفضل کریمی و مهدی کریمی دهباغی (۱۳۹۶) مقایسه ویژگی‌های شخصیت و هوش در مجرمین مرد جرایم سایبری با جمعیت عادی شهر تهران، مجله طب انتظامی، ۱۱(۶)، ۸۴-۷۷.
- گسن، ریمون. (۱۳۹۳). جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی. تحقیق و ترجمه: شهرام ابراهیمی، چاپ سوم، تهران: نشر میزان.
- گسن، ریمون. (۱۳۹۷). جرم‌شناسی نظری. برگردان: مهدی کی‌نیا، چاپ هفتم، تهران: انتشارات مجد.
- منفرد، محبوبه. (۱۳۹۲). بررسی جرم‌شناسی بزهکاری رایانه‌ای. فصلنامه مطالعات علمی پیشگیری از جرم، ۲۵(۳).
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید. (۱۴۰۳). دانشنامه جرم‌شناسی، چاپ هفتم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۴۰۰). از جرم‌شناسی حقیقی تا جرم‌شناسی مجازی، دیپاچه در: پیکا، ژرژ، جرم‌شناسی، چاپ ششم، تهران: نشر میزان.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۸). درباره بزهکاری و جرم‌شناسی سایبری. فصلنامه تعالی حقوق، ۳۶(۱۵).
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۹۸). از جرم‌یقه سفیدی تا جرم اقتصادی، دیپاچه در: بنیسون، مایکل ال و سیمپسون، سالی اس، جرایم یقه سفیدی رویکردی فرصت‌مدار، ترجمه: اسماعیل رحیمی نژاد، چاپ دوم، نشر میزان.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۸). جرم شناسی در فضای سایبر. فصلنامه تعالی حقوق، ۳۶(۴).
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و صادق نژاد نایینی، مجید. (۱۳۹۲). نظریه عمومی فشار و جرایم شرکتی، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۱۳(۲).
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۴۰۳). تحولات جرم شناسی بزهکاری یقه سفیدها، دیباچه در: دارابی، شهرداد، بزهکاری یقه سرخ‌ها، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۲). تقریرات درس کلیات جرم شناسی. دوره کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، قابل دسترسی در Lawtest.Ir
- نجفی توانا، علی. (۱۴۰۲). جرم شناسی. چاپ سوم، تهران: انتشارات آوای حکمت.
- نیازپور، امیرحسن. (۱۴۰۰). پیشگیری از جرم. چاپ اول، تهران: انتشارات دادگستر.
- نیازپور، امیرحسن. (۱۳۹۴). پیشگیری از فساد اداری - مالی در پرتو «آیین نامه پیشگیری پایدار با مفاسد اقتصادی در قوه مجریه ۱۳۹۲». فصلنامه راهبرد، ۷۶(۲۴)، ۶۱-۷۸.
- محمد نسل، غلامرضا و اشراقی، مهرداد. (۱۳۸۸). نقش موقعیت در بزهکاری، فصلنامه انتظام اجتماعی، ۳(۱۰).
- ورتلی، ریچارد و مازول، لوراین. (۱۳۹۲). جرم شناسی محیطی و تحلیل جرم، ترجمه: علی افراسیابی، چاپ اول، نشر علامت.
- ویلیامز، ماتیو. (۱۳۹۱). بزهکاری مجازی؛ بزه، انحراف و مقررات گذاری بر خط، برگردان: امیر حسین جلالی فراهانی و محبوبه منفرد، زیر نظر دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ اول، نشر میزان.

انگلیسی

- Ashton, Michael C, Lee, Kibeom (2007), Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure, *The Sage Journal*, May;11(2),66-150
- Barnard, J. W. (2008) Securities fraud, recidivism and deterrence. *Penn State Law Review, Journal of Faculty Publications*, 113(1), 189-227
- Braga, Romulo Rhemo Palitot & Luna, Arthur Augusto Barbosa(2018) Dark web and bitcoin: an analysis of the impact of digital anonymite and criptomoids in the practice of money laundering crime, *Journal of Direito Desenvolvimento*, V9,N2,270-285
- Jordan Harel, Are (2015) White Collar Criminals Exception? In *Electronic Thesis & Dissertation Repository*, University of Western Ontario
- Reid, Alan. (2018) Financial crime in the twenty-first century: the rise of the virtualcollar riminal. In: RYDER, Nic, (ed.) *White Collar Crime and Risk: Financial Crime, Corruption and the Financial Crisis. Palgrave Studies in Risk, Crime and Society. London, Palgrave Macmillan*, 231-251
- Reidy, D.E, Zeichner, AmFoster, J.D&Martinez, M.A, (2008) Effects of Narcissitic Entitlement& Exolitativeness on human Physical Aggression, *Personality & individual Difference*,44,865-875
- Perri, Frank, (2015) White Collar Criminals: The 'Kinder, Gentler' Offender? *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8(3),217-241.